

Verhaal over Petrus Datheen (1531-1588)

Gedoopt

Door één van de bochtige straatjes van het vriendelijke oude stadje Kassel, in de Zuidelijke Nederlanden, loopt een man. Zijn gezicht straalt van blijdschap. Naast hem loopt een baker; een soort kraamzuster. Ze draagt, goed ingepakt, een pasgeboren kindje. Een paar familieleden gaan ook mee. Ze komen over een stil pleintje. In de verte, net buiten de stad, kunnen ze de top van de Kasselberg boven de huizen uit omhoog zien steken. Maar ze letten er niet op. Ze gaan naar de kerk. Naar de grote Onze Lieve Vrouwe Kerk. Nog één straatje door, met van die mooie oude geveltjes... dan zijn ze bij de kerk. Wat een gebouw! Als ze door de grote eikenhouten deur het portaal binnenstappen, komt de geur van wierook en van brandende kaarsen hen tegemoet. Het is er schemerdonker. Ze gaan het portaal door en komen in de kerk. Zacht valt het licht door het gekleurde glas van de prachtige gebrandschilderde ramen. Vóór een Mariabeeld staat een tafel waarop tientallen kaarsen stil staan te branden. Eerbiedig lopen ze verder naar voren. Daar, bij het doopvont, staat de pastoor. Hij wacht al op hen. Vader neemt zijn pasgeboren kindje nu over uit de armen van de baker. "Pieter" zegt hij zacht tegen de pastoor. De pastoor sprenkelt enkele druppels water op het voorhoofd van het pasgeboren jongetje en zegt: "Pieter, ik doop u in de naam des Vaders en des Zoons en des Heiligen Geestes". Vader doet een paar penningen in de gleuf van het offerblok, groet de pastoor en gaat weer naar huis. Die avond staat er veel en heerlijk eten op tafel; de doopmaaltijd. Iedereen wenst vader Daten geluk met zijn oudste zoon. Intussen ligt vrouw Daten in bed en kijkt vertederd naar haar kleine jongetje; wat zal er van dit kindje worden? Ze zucht. Dan slaat ze een kruisje.

Naar het klooster

't Is jaren later. Op de weg van Kassel over Poperingen naar Yperen loopt vader Daten met zijn zoon Pieter. Vader zegt niet zoveel. Er gaat heel wat in hem om. Hij gaat zijn oudste zoon weg brengen. Eigenlijk voorgoed! Want de jonge Pieter gaat naar het klooster. Hij zal monnik worden. Wat zijn de jaren voorbij gevlogen... Hij zal zijn jongen straks erg missen! Maar ja, Pieter wil het zelf. En hij heeft een goed verstand gekregen. Eigenlijk vindt vader Daten het toch ook wel heel mooi dat Pieter naar het klooster gaat; hij zal dan geestelijke worden. Iets mooiers kan vader Daten zich niet indenken. Vrolijk loopt Pieter naast zijn vader. "Vader, wat een grote stad hè? O, vader, ik ben zo benieuwd hoe het in het klooster is en wat ik daar allemaal doen moet. Ik zal u en moeder wel niet zo vaak meer zien. Maar u hebt toch gelukkig de andere kinderen nog thuis hè?" Zo praat Pieter honderduit. Intussen zijn ze de poort van Yperen al genaderd. Ze gaan er door. Wat een bedrijvigheid op de straten! Pieter kijkt zijn ogen uit. Hij wil even blijven kijken bij die vrouwen, die langs de kant van de weg zitten te kantklossen. Ongelofelijk snel bewegen hun handen met de klosjes kantdraad. En op het kussentje, dat op hun knieën ligt, ontstaat een prachtig wit kleedje. "Kom Pieter, we gaan verder." Even later staan ze voor de grote poort van het Karmelietenklooster. Pieter kijkt met ontzag naar het prachtige krullende ijzeren beslag op de dikke kloosterdeuren. Die deuren lijken wel een beetje op die van hun kerk in Kassel. Daar gaat het kleine luikje in de deur open. Pieter ziet het hoofd van een oude monnik tevoorschijn komen. Vader vertelt wie ze zijn. De monnik mompelt wat en sluit het luikje weer. Pieter hoort dat hij binnen de grendels van de deur openschuift. De deur gaat open; de nieuwe strenge leefwereld van het klooster gaat voor Pieter open... Ze stappen naar binnen. De oude monnik brengt hen in het vertrek van de prior. Eerbiedig luistert Pieter als de prior hem van alles vertelt over het klooster en over de regels die hier gelden. Af en toe knikt Pieter even. Hij is vast van plan zijn uiterste best te doen. Hij krijgt gelijk ook een Latijnse naam: Petrus Dathenus. Tegen de avond gaat vader weer naar huis. Petrus blijft in het klooster. Hij krijgt het daar al direct heel druk; hij moet vreemde talen leren, muziek en zang, maar vooral ook geneeskunde. De monniken van dit Karmelietenklooster zijn namelijk de geneesmees-

ters van deze omgeving. Vaak is Petrus in de kruidentuin om geschikte kruiden te zoeken.

Maarten de schoenmaker

Soms hoort Petrus de broeders in het klooster spreken over 'ketter' en over 'de nije leer'; dan valt ook de naam van Maarten Luther nogal eens. Op een keer staan er een paar monniken met elkaar te praten over een andere Maarten; Maarten de schoenmaker. Ze kennen hem allemaal wel, die jonge vriendelijke schoenmaker uit Yperen. Er wordt verteld dat hij gevangen genomen is. Hij schijnt ook een 'ketter' te zijn... "Ik had het altijd wel gedacht," zegt er één, "het is maar goed dat hij gegrepen is." Met strenge, harde blik kijkt de monnik de anderen aan. De meeste anderen zeggen niets terug. Ze houden wel van Maarten de schoenmaker, maar dat durven ze niet openlijk te zeggen. De volgende dagen en weken wordt er steeds over Maarten de schoenmaker gepraat. En als één van de monniken naar de stad gegaan is en weer in het klooster komt, vragen er direct een paar broeders of hij nog iets van Maarten gehoord heeft. De berichten die binnenkomen zijn niet zo mooi. Hij is verschillende keren ondervraagd, zelfs op de pijnbank, maar hij geeft zijn 'ketterse' geloof niet op. En nu is hij tot de vuurdood veroordeeld. Op de dag dat het vonnis aan Maarten voltrokken zal worden, zijn er enkele monniken van het Karmelietenklooster al heel vroeg in de morgen naar de stad gegaan. Ze willen er bij zijn, als Maarten verbrand wordt. Als ze op het marktplein komen, zijn daar al veel mensen samengekomen. Ginds staat een grote brandstapel gereed, met een paal in 't midden. Er omheen staan gewapende wachters opgesteld. Langzamerhand is het hele marktplein vol gestroomd met duizenden mensen. Er hangt een benauwende stilte. Dan komt er een deining onder de menigte; "Ze komen er aan," wordt er gezegd. Sommigen gaan op hun tenen staan en rekken zich uit om iets te zien van de sombere stoet, die daar nadert. Ja, daar komen ze; soldaten gaan voorop, dan monniken, daarachter weer een paar soldaten en tussen hen in: Maarten de schoenmaker. Hij ziet er vermoeid uit. Toch ligt er een onuitsprekelijk blijde trek op zijn gezicht. Er lopen enkele monniken naast hem. Eén monnik loopt met een kruisbeeld hoog opgestoken. Maarten kijkt er niet naar. Vol verlangen ziet hij uit naar het moment dat hij bij de Heere mag komen. Dat zal over enkele ogenblikken zijn. Nu zijn ze bij de brandstapel aangekomen. De stoet houdt halt. Nog één keer houdt de monnik het kruisbeeld voor Maarten. Maarten schudt kort het hoofd. De monnik probeert de pijn en smart, die Maarten straks zal lijden, in alle verschrikkelijkheid met zijn woorden uit te schilderen. Maarten glimlacht even en zegt dan met heldere stem: "Er is geen vergelijking mogelijk tussen dit vuur en het eeuwige. Na kort lijden zal ik de eeuwigdurende vreugde genieten!" Dan begint de monnik op heftige toon te spreken. Hij verdoemt Maarten met felle woorden en zegt dat hij hem nu overgeeft aan de eeuwige smarten der hel. "Dat kunt ge niet!" wordt er opeens geroepen door één van de toeschouwers. Even kijkt de monnik verschrikt in de richting waar die roep vandaan kwam. Maar het blijft verder stil. Maarten wordt aan de worgpaal vastgebonden. De beul steekt het vuur aan. Zacht knetterend beginnen de takken te branden. De vlammen worden snel groter. Rooklierten kronkelen om Maartens lichaam. Het opblazende vuur verbrandt zijn kleren, schroeit zijn vel... Met ingehouden adem staan ook de monniken van het Karmelietenklooster te kijken... Hoe is het mogelijk?! In zulke ondragelijke pijn en dan toch verheugd omhoog te zien en geen kreet van pijn te uiten! Ze zien door de rook heen hoe even later zijn hoofd neerknakt... Korte tijd later is er niets meer te zien dan een smeulende ashoop... Diep onder de indruk gaan de duizenden mensen heen. Ook de Karmeliet monniken. In het klooster wordt er die avond steeds weer over gepraat. Petrus Datheenus hoort de gesprekken aan. Hij ziet het dan als het ware voor zich gebeuren... Wat is dat toch, wat een mens zo'n onuitsprekelijke blijdschap en rust geeft, zelfs in de gruwelijkste pijn, zelfs in de dood? Wát hebben zulke 'ketter' als Maarten de schoenmaker toch voor een krachtig geloof? Die nacht piekert Petrus daarover. De volgende nacht weer... Ook tijdens zijn werk komt telkens de gedachte aan Maarten de schoenmaker in hem op en de diepe vraag wát toch deze jonge man zo'n kracht gaf... Het laat Petrus niet meer los.

Ontsnapt

't Is een hele tijd later. Op een vroege morgen is er grote opschudding in het Karmelietenklooster van Yperen. Er wordt een monnik vermist; Petrus Dathenus! Gisteren was hij er nog en nu is hij verdwenen. Er wordt overal druk gezocht, gevraagd, gepraat... het levert allemaal niets op. Petrus Dathenus is weg.

Op behoorlijke afstand van het klooster loopt de gezochte jonge monnik. Hij heeft een geschikt ogenblik afgewacht en is met de meest noodzakelijke spullen het Karmelietenklooster uitgeglipt. Hij kon het daar niet meer uithouden. Wat heeft hij gestudeerd, gelezen, gemediteerd, gebeden, zichzelf gekastijd.... Maar hij vond geen vrede met God. Wat heeft het getuigenis van de stervende schoenmaker hem diep geraakt.... Maar hij, Petrus, kende dat geloof niet; hij kende de Heere niet. Toch heeft de Heere in dat klooster een onuitsprekelijk groot wonder gedaan. Hij heeft deze jonge monnik, Petrus Dathenus, in zijn ziel geleerd wat een grote zondaar hij is tegenover de Heere. Maar de Heere heeft hem ook, uit onbegrijpelijke Goddelijke liefde, de Weg der zaligheid geopend in zijn geliefde Zoon, de Heere Jezus. En nu kan Petrus in dat klooster niet meer blijven.

Prediker van het Evangelie

't Is avond. De rust is gedaald over de stad Kortrijk. Het werk is weer gedaan vandaag. Er zijn nu maar weinig mensen meer op straat. Vlak bij een grote schuur loopt een man. Even kijkt hij om zich heen... Hij lijkt wel of hij liever niet gezien wil worden... Dan gaat hij de schuur binnen. Daar binnen is maar weinig licht. In het halfdonker ziet hij dat er al heel wat mensen zijn. Stil zitten ze te wachten.

Als de deur van de schuur weer open gaat, kijkt iedereen direct die kant op. Er komen nog een paar mensen binnen. Op gedempte toon wordt er wat gepraat. Dan gaat een jonge man voorin achter een tafeltje staan. Het is Petrus Dathenus! Hij is nog geen 20 jaar oud. Met diepe eerbied zoekt hij het aanzicht des Heeren. In stilte zuchten de mensen mee.

Na het gebed leest hij een gedeelte uit de Bijbel. Dan begint hij te preken. Het is duidelijk te merken: deze jonge man is een dienstknecht van de almachtige God. Hij verkondigt met diep ontzag de lof van zijn Meester. Ademloos luisteren de mensen. Het is alsof er geen gevaren meer zijn.

Na de prediking verlaten ze de schuur; steeds één of twee tegelijk, met korte tussenpozen. Als ze gezien worden? Als ze gegrepen worden? Het kan hun leven kosten! Vooral voor Petrus Dathenus is het levensgevaarlijk wat hij doet. Toch gaat hij door. In allerlei steden en dorpen van Vlaanderen preekt hij. Totdat het gevaar te groot wordt...

In Engeland

In een soort werkplaats in de grote stad Londen loopt Petrus Dathenus. Meestal wordt hij nu gewoon Dathen genoemd. Hij heeft een flinke stapel papier in zijn handen. Lege vellen zijn het. Bij een groot apparaat legt hij de vellen neer. Dan bekijkt hij of het apparaat goed ingesteld is. Hij verstelt nog een paar draaiknoppen. Als alles in orde is, schuift hij een groot vel papier op een gladde plaat in het apparaat. Hij pakt één van de grote uitstekende handvatten van het draaiwiel en begint voorzichtig te draaien. Een andere grote ijzeren plaat komt nu langzaam omlaag. Aan de onderkant van de plaat zijn blokjes met letters. Het lijken net allemaal kleine letterstempeltjes. Die letters zijn een beetje nat gemaakt met inkt. Nu drukt Petrus Dathen die plaat met letters omlaag op het witte vel papier. Als hij even later de plaat weer omhoog draait, zie je allemaal zwarte letters op het grote witte vel papier staan. Eén vel is er gedrukt. Nu de volgende.... Zo is Petrus de hele dag bezig in de drukkerij. Die vellen worden straks bladzijden van boeken. Petrus werkt ijverig!

Hij is, met nog meer mensen uit Vlaanderen, naar Engeland gevlucht. Hier in Engeland regeert een jonge godvrezende koning; Eduard VI. Hier worden Gods kinderen niet vervolgd.

's Avonds, als het werk in de drukkerij gedaan is, gaat Petrus naar de 'profetieën'; zo iets als catechisatie. Donderdags is het voor de gewone mensen. 's Maandags en 's woensdags voor de mannen, die predikant willen worden. Overdag werkt Petrus hard om de kost te verdienen, maar 's avonds en 's nachts studeert hij in het Woord des Heeren. Het lijkt wel of hij nooit moe wordt.... En zijn vrouw, Benedicta, zorgt maar, elke dag weer.

Andere tijden

Als Petrus drie jaar in Engeland is, gaat er een droevige tijding door het land. Koning Eduard VI is gestorven. Zijn halfzus, Maria, wordt nu koningin. Een vreselijke koningin! Ze is fel Rooms. Ze wil alle gereformeerden liefst maar laten doden. 'Maria de Bloedige' wordt ze genoemd. Nu zijn Gods kinderen in Engeland ook niet veilig meer.

Op zekere dag liggen er twee kleine Deense scheepjes aangemeerd in de rivier de Theems. Op de oever staan honderden mensen. De meesten zijn uit Londen hier heen komen lopen. Verder zullen ze niet gaan, want hier stroomt de rivier in de Noordzee. Hier knielen ze allen neer, vlak bij het water. Een ernstig smeekgebed stijgt op tot de Heere. Toch klinkt in dat gebed het vaste vertrouwen door, dat de almachtige Heere Zelf Zijn kinderen leidt, door alle moeiten van dit leven heen.

Na het gebed staan de mensen op. Velen geven elkaar een hand of een kus. Ze kijken zo ernstig! Sommigen hebben tranen in hun ogen als ze elkaar omhelzen.

Even later zijn de twee scheepjes helemaal vol. Honderdvijfenzeventig mensen van de vluchtelingengemeente van Londen zijn aan boord. De touwen worden losgemaakt, de zeilen gehezen. Langzaam glijden de scheepjes weg; de grote Noordzee op. Naar een vreemd land gaat het; naar Denemarken.

Op de oever van de Theems staan de andere mensen de scheepjes na te turen... Als er niets meer te zien is, keren ze om. Vervuld met herinneringen en gedachten gaan zij weer terug naar Londen. Naar de hoofdstad van de bloedige koningin... Ook Petrus Datheen blijft nog in Londen.

Moeilijkheden in Frankfurt

Wat voorovergebogen over een blad papier zit Petrus Datheen achter zijn schrijftafel. Soms zucht hij diep. Vóór hem flakkert een kaarsje. Het is heel stil in huis. Benedicta is al naar bed gegaan. Maar ds. Datheen is nog hard aan het werk. Er is ook zó veel werk wat gedaan moet worden hier in Frankfurt. Het wordt ds. Datheen haast te veel.

Ongeveer drie jaar geleden is hij vanuit Engeland weggevlucht. Naar Emden in Duitsland. Niet lang daarna kwam er een brief uit Frankfurt. In Frankfurt woonden veel gereformeerde vluchtelingen. Die hadden daar een eigen gemeente gesticht. En nu vroeg die vluchtelingengemeente of Petrus Datheen hun predikant wilde worden. En ds. Datheen is gegaan. Maar het valt niet mee in Frankfurt! Er zijn hier ook Lutherse predikanten. Die hebben een hekel aan de gereformeerden en aan ds. Datheen. Ze vertellen allerlei lelijke leugenverhalen over hen. En ze hopen maar dat de stadsregering ds. Datheen en de gereformeerden zal weggagen of hun godsdienst verbieden.

Over de Heilige Doop en het Heilig Avondmaal denken de Luthers en heel anders dan de gereformeerden. Ds. Datheen moet er voortdurend tegenin gaan. Hij staat er helemaal alleen voor. Daardoor komt hij eigenlijk tijd tekort om voor zijn gemeente te zorgen. En hij zou ook zo graag nog wat schrijven voor de Nederlandse kerken. Maar zo komt er niets van! Daarom schrijft hij nu een brief. Een brief aan de gemeente van Emden. Die gemeente moet enkele mannen sturen om hem te helpen. Het gaat om de kerk van Christus! Alléén kan ds. Datheen het niet aan.

Gelukkig komen er een tijdje later inderdaad enkele mannen uit Emden om ds. Datheen te helpen. Maar het wordt elke dag spannender in Frankfurt. Ds. Datheen wil wel een twistgesprek houden met de Lutherse dominees. Dan kunnen de mensen komen luisteren. Dan zullen ze kunnen horen wie op grond van Gods Woord gelijk heeft. Maar de Luthers en willen geen twistgesprek. Ze durven het niet aan tegen die vurige en geleerde ds. Datheen! Nee, ze blijven liever achter zijn rug leugens rondstrooi-

en. En ze krijgen tenslotte hun zin... De Raad van Frankfurt besluit in maart 1561 dat de kerken gesloten worden voor degenen die het niet met de Luthersens eens zijn. Dan komen ze maar bijeen in een schuur. Daar preekt ds. Datheen. Maar er mogen geen kinderen gedoopt worden en het Heilig Avondmaal mag niet bediend worden. Het wordt een moeilijke tijd!

Frankenthal

April 1562. Daar gaat een wonderlijke groep mensen over de weg... Mannen, vrouwen, kinderen, oude mensen... Met volgeladen karren en wagens trekken ze voort. Op die wagens en karren liggen stoelen, tafels, manden, koffers, onderdelen van weefmachines.... Tussen al die mensen gaat ook ds. Petrus Datheen met Benedicta, zijn vrouw, en hun kleine kinderen. Ze hebben Frankfurt verlaten. Voorgoed. Het leven is hun daar onmogelijk gemaakt. Maar nu trekken ze naar een land waar ze welkom zijn; naar de Palz. De godvrezende keurvorst van de Palz, Frederik III brandt van verlangen om hen te helpen. Hij wordt niet voor niets Frederik de Vrome genoemd....

Na een lange reis komen de vluchtelingen in de Palz aan. Ze krijgen daar twee kloosters; groot- en klein Frankenthal. Er wonen al lange tijd geen monniken en nonnen meer in de kloosters. En de landerijen van de kloosters zijn al jarenlang niet meer bewerkt. Ds. Datheen gaat met ongeveer zestig gezinnen in die twee kloosters wonen. Dat kan wel voor een korte tijd, maar er zullen toch huizen bij gebouwd moeten worden. Dan moeten er ook bomen gekapt worden. Het land moet weer geploegd en bezaaid worden... Er is heel veel werk te doen. Vol goede moed beginnen de vluchtelingen eraan. Ds. Datheen heeft de leiding. Elke dag is hij buiten aan het werk. Hij maakt plannen, hij geeft raad, hij werkt mee met de andere mannen tot de zaterdagavond toe! Op de doordeweekse dagen komt hij nauwelijks in zijn studeerkamer. Toch moet hij 's zondags preken. En het is altijd zijn gewoonte om de preken grondig voor te bereiden. Maar nu kan dat niet zoals hij wel zou willen.

's Nachts, terwijl de andere mannen, vermoeid van het zware werk, al lang slapen, ligt ds. Datheen geknield in zijn studeerkamer. Hij smeekt de Heere vurig om de opening van Zijn Woord en de bediening van Zijn Geest. En de Heere geeft Zijn knecht toch te spreken op Zijn heilige dag. Met grote vreugde.

*Gij verkwikt Uw volk goedertier,
En maakt dat een iegelijk dier (=ieder van hen)
Daar woont zonder verderven.
Uwen kind'ren deelt Gij Uw goed,
In 't kruis geeft Gij hen goeden moed,
Zonder troost zij niet sterven.*

Psalmberijming

Het is laat in de avond. Aan de heldere hemel schitteren ontelbare sterren. Het zilverwitte maanlicht valt zacht over de oude kloosters en over de pas gebouwde huizen van Frankenthal. In de werkkamer van ds. Datheen brandt nog een kaars. Met zijn hoofd geleund op zijn linkerhand, schrijft de dominee. Korte regels komen op het blad papier. Telkens wacht ds. Datheen even. Dan staart hij voor zich uit. Fluisterend bewegen zijn lippen. Zijn ogen glanzen. En weer komen er een paar regels op het blad... Regels die rijmen, die samen wonderschone verzen worden! Af en toe zoekt de dominee iets op in een Hebreeuwse Bijbel of in een Frans psalmboek. Na een tijdje legt hij de ganzenveer naast het inktpotje neer en leunt even achterover in zijn stoel. Wat heeft de Heere hem ook deze dag weer genadig geholpen! Nóg eens leest hij alle verzen, die hij vanavond geschreven heeft. Dan gaat zachtjes de deur van zijn kamer open. Benedicta, zijn vrouw, komt binnen. Ze vraagt of haar man nog niet gaat rusten. Als ze het beschreven vel papier ziet, komt ze een paar stappen dichterbij en kijkt, over de schouder van haar man, mee. Bij het licht van de kaars leest ze:

Als een hert gejaagd, o Heere,

*Dat versche water begeert,
Alzo dorst mijn ziel ook zeere
Naar U, mijn God, hoog geëerd,
En spreekt bij haar met geklag:
O, Heer', wanneer komt die dag,
Dat ik toch bij U zal wezen,
En zien Uw aanschijn geprezen?*

En ook de volgende verzen van de 42e psalm leest ze met grote aandacht. Het ontroert haar! Samen zingen ze dan de verzen; psalmen in de nacht. Even spreken ze er nog over na met elkaar. Daarna blaast de dominee het kaarsje uit en daalt de nachtelijke stilte ook in hun woning.

Na enkele maanden zijn alle psalmen berijmd in de Nederlandse taal. Vol ijver heeft ds. Datheen eraan gewerkt voor de vervolgte gemeenten van Christus in de Nederlanden. Wat is hij verheugd dat de boekjes nu, in 1566, gedrukt kunnen worden! Achterin de nieuwe psalmboekjes staat ook de Liturgie; dat zijn de formulieren voor de Heilige Doop en het Heilig Avondmaal en het huwelijksformulier en ook verschillende gebeden; die Liturgie heeft ds. Datheen al geschreven vóór hij de psalmen ging berijmen. Maar er staat nog meer achter in de nieuwe Nederlandse psalmboekjes; de Heidelbergsche Catechismus! Ds. Datheen vond deze Catechismus, die Zacharias Ursinus en Caspar Olevianus in 1563 te Heidelberg opgesteld hadden, zó belangrijk, dat hij die in het Nederlands vertaald heeft. Zodoende kunnen de Nederlandse gemeenten die ook gebruiken.

Werk in de Paltz

Intussen is ds. Datheen ook ijverig bezig in zijn eigen gemeente te Frankenthal. Daar is juist de pest uitgebroken. Veel mensen lijden aan die vreselijke ziekte. Ds. Datheen is nu eigenlijk dominee en dokter tegelijk; steeds bezoekt hij de zieken. Wat een zegen, dat hij vroeger, toen hij nog monnik was, zoveel geleerd heeft over medicijnen!

De keurvorst, Frederik de Vrome is erg op ds. Datheen gesteld. Hij spreekt graag met hem en soms moet ds. Datheen voor de keurvorst op reis om hier of daar een godsdienstgesprek te leiden.

In Vlaanderen

Herfst 1566. Net buiten het stadje Poperingen, in een weiland, ziet het zwart van de mensen. Duizenden zijn er samengestroomd! Op regelmatige afstand staan gewapende mannen als wachters om die mensenmenigte heen. En al die duizenden luisteren aandachtig naar de man, die daar op een wagen staat te spreken. Ernstig en vurig is zijn prediking. Ze kennen hem wel; het is ds. Petrus Datheen. Hij is in deze streek geboren; in Kassel. En in Yperen was hij monnik in het karmelietenklooster. En nu verkondigt hij hier openlijk de waarheid Gods; het Evangelie van Christus! Wonderlijk zijn de wegen des Heeren!

De gemeenten in de Nederlanden hadden ds. Datheen nodig. Er moest zoveel geregeld worden. En ds. Datheen kàn regelen! De consistories (kerkenraden) van Gent, Antwerpen, Brussel en Brugge hebben hem beroepen. De keurvorst Frederik de Vrome gaf toestemming en zodoende is ds. Datheen nu in de Nederlanden. Het is een bijzonder jaar, dit jaar 1566! Eerst kwamen de gereformeerden in het geheim samen. Maar in april zijn de edelen van het land met een smeekschrift naar de landvoogdes Margaretha gegaan en hebben gevraagd of ze de geloofsvervolgung wilde verminderen. En de landvoogdes beloofde het. En nu worden overal hagepreken gehouden; zomaar in de open lucht! En niemand kan het verhinderen. In veel roomse kerken zijn intussen de beelden vernield. Ds. Datheen moet besprekingen houden met de magistraten van steden, met edelen, met kerkenraden, enz. Overal wordt zijn raad gevraagd. Op allerlei plaatsen preekt hij. Hij lijkt wel onvermoeibaar.

Tegen de koning van Spanje

Nieuwjaarsdag 1567. Er komt een rijtuig de stad Antwerpen binnenrijden. Voor een gebouw houdt de koetsier halt. Ds. Datheen stapt uit met enkele kerkenraadsleden. Vanmorgen heeft hij nog gepreekt in Gent. Nu is hier in Antwerpen een belangrijke vergadering; een synode. Op deze synode wordt afgesproken dat er een leger op de been gebracht moet worden om tegen koning Filips II te strijden, omdat hij zijn macht misbruikt en Gods Kerk vervolgt. Maar wie moet de aanvoerder van dat leger worden? Ze zullen het aan prins Willem van Oranje vragen. Maar de prins wil het niet. Hij wil niet alléén met de gereformeerden tegen de Spanjaarden vechten. De prins wil graag de hulp van de Lutherse vorsten uit Duitsland hebben. Maar daar wil ds. Datheen niet van weten. Hij heeft al genoeg narigheid beleefd met die Luthers! Dan zullen ze het vragen aan de leider van de geuzen, de heer Hendrik van Brederode. Hij wil het leger wel aanvoeren. Maar de prins van Oranje werkt de plannen tegen. Zodoende komt er niets van terecht.

Intussen dreigt er groot gevaar. De hertog van Alva komt er aan met een geweldig sterk Spaans leger. De prins van Oranje vlucht naar de Dillenburg. De heer Van Brederode vlucht naar Emden en ds. Datheen gaat teleurgesteld terug naar de Paltz. Alles lijkt verloren. Wat zal de arme kudde van Christus in de Nederlanden nu moeten meemaken!

In dienst van Frederik de Vrome

Het is vroeg in de morgen. Een klokje luidt. Het heldere geluid golft over de beboste bergheiling van Heidelberg. In de slotkapel van het kasteel van Frederik de Vrome zal straks de 'andacht' (morgengodsdienstoefening) gehouden worden. Dat is zo elke dag de gewoonte hier. De keurvorst wil dat iedereen zo veel mogelijk de dienst bijwoont. Vanmorgen heel vroeg heeft de keurvorst een wandeling gemaakt door het park. Hij liep te denken aan de teleurgestelde ds. Datheen... Straks zal hij eens een praatje met hem maken. Als de 'andacht' afgelopen is, roept de keurvorst ds. Datheen bij zich. Lang spreken ze met elkaar. Ze begrijpen niet waarom de prins van Oranje niet wil helpen. Maar beiden weten ze dat de Heere Zijn raad volvoert op Zijn tijd en op Zijn wijze.

In deze jaren krijgt ds. Datheen allerlei opdrachten van de keurvorst; vergaderingen leiden, reizen maken, gesprekken voeren, brieven schrijven... Hij wordt zelfs zijn hofprediker! IJverig, vurig en vriendelijk doet ds. Datheen steeds zijn plicht.

Maar vanuit de Nederlanden komen steeds droeve berichten in Heidelberg.... Alva moordt en plundert in het land. Duizenden mensen worden op gruwelijke wijze omgebracht. Alva voert ook zware belastingen in. De Nederlanders móeten betalen.... Het hele volk zucht onder de vreselijke tirannie van Alva.

Roerige tijden

Verschillende keren gaat ds. Datheen naar de Nederlanden. De prins van Oranje heeft hem nodig. Veel moet ds. Datheen voor de prins regelen in allerlei steden. In 1574 gaat hij weer naar Heidelberg terug. In 1576 sterft de keurvorst Frederik de Vrome. Zijn zoon Lodewijk volgt hem op. Maar Lodewijk is Luthers! En hij ontslaat alle gereformeerde predikanten en onderwijzers in zijn gebied! Ook ds. Datheen. Dan gaat ds. Datheen weer naar Frankenthal, naar zijn oude gemeente. Daar wordt hij keurvorst in dienst van Johan Casimir, de gereformeerde zoon van Frederik de Vrome.

In 1578 gaat ds. Datheen weer naar de Nederlanden. De prins van Oranje wil godsdienstvrede. De gereformeerden en de roomsen moeten samen vechten tegen de Spanjaarden. En de prins vraagt ook hulp aan Frankrijk, wat ook een rooms land is. Ds. Datheen vindt dat helemaal verkeerd. De gereformeerden moeten het alléén met de hulp van de Almachtige God doen. Samenwerken met de roomse afgodendienaars is goddeloos! Zo is er een groot meningsverschil tussen ds. Datheen en de prins. Ds. Datheen heeft wel gelijk! Maar soms zegt hij dingen over de prins, die hij zo niet had mogen zeggen. Later wordt ds. Datheen zelfs gearresteerd en acht weken in de gevangenis van Utrecht opgesloten.

Een donkere levensavond

Als hij weer vrijgelaten wordt, gaat hij naar Duitsland. Daar wordt hij arts... Nu noemt hij zich Petrus Montanus... De mensen moeten maar niet weten dat hij Petrus Datheen is... Hij komt in aanraking met een gevaarlijke bedrieger, een zekere Chunradus. En hij luistert zelfs naar hem. Later krijgt Datheen berouw over deze zonde. Enkele predikanten komen Datheen opzoeken in opdracht van de synode van de kerken in Nederland. Ds. Datheen belijdt zijn schuld en schrijft dat ook in een brief aan de synode. Dan wordt ds. Datheen weer in liefde aangenomen.

Later verhuist hij naar Elbing. Daar sterft hij op 17 maart 1588. Petrus Datheen gaat niet de hemel binnen als een ijverig werker, als een geleerd theoloog, als een begaafd predikant, als een vriend van grote vorsten. Als een verlore zondaar, alléén om de genade en gerechtigheid van Christus. Daarvan begint hij te zingen... zonder einde!

*Gij hebt geteld mijn vluchten vroeg en spaad;
In een flesse mijn tranen Gij ontfaat;
Mijn lijden, mijn benauwdheid ende smaad,
Hebt Gij Heer' opgeschreven.
Als ik u bidde, zo lopen en beven
Mijn vijanden, zijnde van U verdreven;
Dit 's zeker, want door U, o God verheven,
Zal ik wezen bevrijd.*

*Dies zal ik betalen haast met der spoed
En U prijzen, zo Gij waard zijt, Heer' goed;
Omdat Gij mij genadiglijk behoedt
Voor den val, zonder sterven.
Gij bewaart mij voor 't schadelijk verderven;
Dies wandel ik met dat volk Uwer erven
Voor U, ja met hen, die Gij laat verwerven
O, Heer! Uw klaarheid zoet.*

Psalm 56:4 en 6

Met toestemming overgenomen uit *Standvastig*, Kwartaaluitgave van de Gereformeerde Bijbelstichting 39e jaargang nr. 1 maart 2004 en nr.2 juni 2004